

საქართველოსა და ესტონეთზე COVID-19 პანდემიის გავლენის ცალკეული ასპექტები

შოთა ყარალაშვილი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

Covid-19 პანდემიამ, მსოფლიოს ახალი დღის წესრიგი შესთავაზა; ერთი შეხედვით შემდგარ და წარმატებულ სახელმწიფო სისტემებში, იმ სუსტი წერტილების გამოვლენას შეუწყო ხელი, რომელიც აქამდე არ შეიმჩნეოდა. მიმდინარე პანდემიამ, კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ ქვეყნების განვითარების დონეებს შორის არსებული შესამჩნევი განსხვავება, უხილავი საფრთხისადმი გამკლავების ეფექტიანობის მიმართულებით, ანალოგიური სხვაობით არ აისახება. საქართველო და ესტონეთი, როგორც დიდი მექანიზმის შემადგენელი დეტალები, სხვადასხვა ხარისხში, ასევე განიცდიან პანდემიური პროცესების გავლენას, რაც ქვეყნებს მრავალი გამოწვევის წინაშე აყენებს; ერთ-ერთი ასეთი გამოწვევა სოციალური უზრუნველყოფის სფერო და საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემაა. ამასთან, მოსახლეობის დაბერების პრობლემა ორ ქვეყანაში აქტუალობით ხასიათდება.

საკვანძო სიტყვები: პანდემია, ბუნებრივი მატება, უმუშევრობა, პენსია.

მას შემდეგ, რაც 2019 წლის 31 დეკემბერს ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია ინფორმირებულ იქნა ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ქალაქ ვუჰანში დაფიქსირებული პნევმონიის გამომწვევი უცნობი დაავადების შესახებ, მსოფლიო მექანიზმმა უკუღმა დაიწყო სვლა. დაავადებამ, ელვისებური სისწრაფით მიიღო მსოფლიო პანდემიის ფორმა და ქვეყნები პანიკამ მოიცვა; ერთი შეხედვით უძლიერესი ეკონომიკისა და ჯანდაცვის მქონე ქვეყნები, მე-20 საუკუნის დასაწყისში არსებული მეთოდებით შეუდგნენ პანდემიასთან ბრძოლას; გაურკვეველობამ და მოუმზადებლობამ თავისი მძიმე კვალი დატოვა ქვეყნების ეკონომიკებზე. აშშ-ში სამუშაო ადგილების დაკარგვის ტენდენციის პარალელურად, სახელმწიფოს მოუწია ოჯახებისათვის ფულადი დახმარების გამოყოფა, ეს კამპანია პრეზიდენტ ბაიდენის ადმინისტრაციის პირობებშიც აქტიურად გრძელდება. იტალიაში განვითარებულმა სავალალო მდგომარეობამ და აღნიშნულთან დაკავშირებით, ევროკავშირის მხრიდან, პირველჯერზე, გულგრილმა დამოკიდებულებამ, დიდი ევროპული ოჯახი დაშლის საფრთხის წინაშე დააყენა. ამ საერთო მოზაიკის შემადგენელი ნაწილები არიან საქართველო და ესტონეთი, რომელთაც პანდემიასთან ბრძოლის პროცესში ინდივიდუალური გზა განვლეს; აღნიშნულ პერიოდში გატარებული ღონისძიებების შედეგები განსხვავებული ეფექტიანობით დახასიათდება და მათი ასახვა შესაბამისი პროპორციით მოხდება ისეთ სფეროზე, როგორც სოციალური უზრუნველყოფაა.

ლოგიკურია, რომ პანდემიის პირობებში ქვეყანათა უმრავლესობის პრიორიტეტს ჯანდაცვის სექტორის გაძლიერება და ცხოვრების ჩვეულ რიტმში დაბრუნება წარმოადგენს. ამ უკანასკნელის განსახორციელებლად, მნიშვნელოვნების მაღალი დონით ხასიათდება, სახელმწიფოთა მიერ ფინანსური რესურსების ეფექტიანად განაწილება, მინიმალური უარყოფითი ეფექტის მისაღებად.

საპენსიო სისტემის გამართული ფუნქციონირება, ისეთი ტიპის ქვეყნებისათვის, როგორც საქართველო და ესტონეთია სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. მოტანილ ქვეყნებში მოსახლეობის დაბერების საკითხი სიმწვავეთ გამოირჩევა. 2018-2021 წლებში საქართველოსა და ესტონეთში 60 წელს ზემოთ მყოფი მოსახლეობის წილი მზარდი ტენდენციით ხასიათდება (იხ. ცხრილი №1); აღნიშნული მაჩვენებელი საქართველოში მოსახლეობის მეხუთედს აჭარბებს, ხოლო ესტონეთში - მოსახლეობის მეოთხედს. მსგავსი ტიპის ქვეყნების ჯანდაცვის სისტემა

პანდემიის პერიოდში განსაკუთრებული გამოწვევის წინაშე დადგა, რადგან Covid-19-ის გავრცელების საწყის ეტაპზე დაინფიცირების მაღალი რისკის ჯგუფს, სწორედ, აღნიშნულ ასაკობრივ სეგმენტში მყოფი ინდივიდები წარმოადგენდნენ.

ცხრილი №1: 60+ ასაკის მოსახლეობის წილი საერთო რაოდენობაში, 1-ლი იანვრის მდგომარეობით.¹

		2018	2019	2020	2021
60+ მოსახლეობა, %	საქართველო	20.6	20.9	21.4	21.7
	ესტონეთი	26	26.2	26.5	26.8

მოსახლეობაში 60+ ასაკის ინდივიდების წილის ზრდის პარალელურად, პანდემიის პირველი წლის ბოლოს საქართველოში წინა ორი წლის კლებადი ტენდენციის ფონზე მოსახლეობის მკვეთრი ზრდა ფიქსირდება (იხ. ცხრილი №2). რაც შეეხება ესტონეთს, 2018 წლიდან მოსახლეობის რიცხოვნობა სტაბილურად მზარდია, მოსახლეობის შემცირება მხოლოდ 2022 წლის დასაწყისში ფიქსირდება.

ცხრილი №2: მოსახლეობა, 1-ლი იანვრის მდგომარეობით.²

		2018	2019	2020	2021	2022
მოსახლეობა (ათასი)	საქართველო	3 729.6	3 723.5	3 716.9	3 728.6	-
	ესტონეთი	1 319.1	1 324.8	1 328.9	1 330.1	1 328.4

ცხრილში №3 მოტანილი ინფორმაციის საფუძველზე, 2020 წელს დაფიქსირებული მოსახლეობის ბუნებრივი მატების უარყოფითი მაჩვენებლის მნიშვნელოვან ზრდას, როგორც საქართველოს, ასევე ესტონეთის შემთხვევაში, პანდემიის შედეგად სიკვდილიანობის მაჩვენებლის ზრდას ვერ დავუკავშირებთ; რადგან, აღნიშნულის მიზეზს, ორივე ქვეყნის შემთხვევაში, სიკვდილიანობის მაჩვენებლის ზრდის პარალელურად, შობადობის შემცირება წარმოადგენს.

ცხრილი №3: მოსახლეობის ბუნებრივი მატება.³

		2018	2019	2020
ბუნებრივი მატება, კაცი	საქართველო	4 614	1 637	- 4 017
	ესტონეთი	- 1 384	- 1 302	- 2 602

პანდემია, ქვეყნების ეკონომიკებისათვის გამოწვევად გადაიქცა; ათასობით დაკარგული სამუშაო ადგილი, დამაიმედებელი პროგნოზის არარსებობა და პარალელურად, ინტერნეტ ვაჭრობის ოქროს ხანა. თითქმის ყველა სიტუაციაში არსებობს მოგებული და წაგებული მხარე; მიმდინარე მოვლენები, საომარ მოქმედებებს შეიძლება შევადაროთ, როდესაც უმრავლესობა წაგებულ მდგომარეობაშია, ხოლო შეიარაღების მწარმოებლები - პირიქით. აქედან გამომ-

¹ https://andmed.stat.ee/en/stat/rahvastik_rahvastikunaitajad-ja-koosseis_rahvaarv-ja-rahvastiku-koosseis/RV021/table/tableViewLayout2 ; <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/41/mosakhleoba>

² https://andmed.stat.ee/en/stat/rahvastik_rahvastikunaitajad-ja-koosseis_rahvaarv-ja-rahvastiku-koosseis/RV021; <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/41/mosakhleoba>

³ <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/321/bunebrivi-mateba> ; https://andmed.stat.ee/en/stat/rahvastik_rahvastikunaitajad-ja-koosseis_demograafilised-pehinaitajad/RV030

დინარე, იმ კომპანათა კაპიტალიზაციამ, რომლებიც პანდემიამდე ინტერნეტ ვაჭრობაზე აკეთებდა ორიენტირებას, პანდემიის პერიოდში კოლოსალურ ნიშნულებს მიაღწია, ხოლო ვინც ტრადიციული მეთოდებიდან, ინტერნეტ ვაჭრობაზე გადასვლა ეფექტიანად მოახდინა, დანაკარგების მინიმუმამდე დაყვანა გახდა შესაძლებელი.

უმუშევრობის პრობლემა საქართველოში პანდემიამდეც არანაკლები აქტუალობით ხასიათდებოდა, მაგრამ, არა ესტონეთში. ცხრილში №4 მოტანილ სტატისტიკურ მონაცემებზე დავკვირვების შედეგად, ნათლად ჩანს, რომ პანდემიურმა პროცესებმა პროპორციულად, ესტონეთში გაცილებით მეტ დასაქმებულს დააკარგვინა სამუშაო ადგილი, ვიდრე საქართველოში.

ცხრილი №4: უმუშევრობა.¹

		2018	2019	2020
უმუშევრობა, %	საქართველო	19.2	17.6	18.5
	ესტონეთი	4.6	4.0	6.3

იქიდან გამომდინარე, რომ ესტონეთში პენსიის მოცულობა, ნამუშევარი წლების რაოდენობაზეა დამოკიდებული, უმუშევრობის ზრდა საპენსიო ასაკისათვის კონკრეტულ ინდივიდთა შემცირებულ საპენსიო გადასახდელებთან არის კავშირში. მიუხედავად იმისა, რომ მიმდინარე პერიოდში ძირითადი ყურადღება პანდემიური პროცესების შეჩერებაზეა ორიენტირებული, ესტონეთში საპენსიო უზრუნველყოფის ყოველწლიური გაუმჯობესების ტენდენცია შენარჩუნებულია (იხ. ცხრილი №5).

ცხრილი №5: პენსიათა მოცულობა ესტონეთში.²

	2018	2019	2020	2021
სახალხო საშუალო პენსია, (€)	145.63	165.27	184.04	200.32
ხანდაზმულობის საშუალო პენსია, (€)	415.51	446.16	482.41	526.44

ესტონეთისაგან განსხვავებით, საქართველოს საპენსიო სისტემა, საპენსიო გადასახდელების დაანგარიშების პროცესში, ნამუშევარ წლებს დეტერმინანტად არ იყენებს. ქვეყანაში პენსიების მოცულობის ზრდა, არა რაიმე ეკონომიკურ მაჩვენებლებზე დაფუძნებული ყოველწლიური გადაანგარიშების, არამედ ხელისუფლებათა კეთილი ნების შედეგად ხორციელდება. აქედან გამომდინარე, ცხრილში №6 მოტანილი სტატისტიკური ინფორმაცია, აჩვენებს ქვეყანაში არსებული პოლიტიკის გამოძახილს, ასახულს საპენსიო გადასახდელთა მოცულობის ზრდის ტენდენციაზე, რომელიც 2021 წელს, შემდეგი ფორმით ჩამოყალიბდა: 240 ლარი 70 წლამდე პენსიონერებს, ხოლო 275 ლარი 70 წელს ზემოთ არსებული პენსიონერებისათვის.

ცხრილი №6: საქართველოში ასაკობრივი პენსიის საშუალო რაოდენობა სტაჟის დანამატის გათვალისწინებით.³

	2018	2019	2020	2021
საშუალო პენსია, □	180	200	220	240/275*

*70 წელს ზემოთ პენსიონერებისათვის.

¹ https://andmed.stat.ee/en/stat/sotsiaalelu_tooturg_tootud_aastastatistika/TT70/table/tableViewLayout2 ; <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/683/dasakmeba-umushevropa>

² https://andmed.stat.ee/en/stat/sotsiaalelu_sotsiaalne-kaitse_sotsiaalkindlustus_pensionikindlustus/SK110

³ http://ssa.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=610

დასკვნა

მოტანილი ინფორმაცია შემდეგი დასკვნის გაკეთებას ხდის შესაძლებელს: 1. საქართველო, ისევე როგორც ესტონეთი მოსახლეობის დაბერების ტენდენციიდან გამომდინარე, პანდემიის პირობებში მაღალი რისკის ჯგუფში შემავალ ქვეყნებში მოიაზრებიან. იმის გათვალისწინებით, რომ პანდემიასთან ბრძოლა არ არის დასრულებული და მსოფლიო მასშტაბით ის ჯერ კიდევ აქტიურ ფაზაშია, მსგავს მაღალ რისკჯგუფში შემავალ ქვეყნებს მომავალში მრავალი გამოწვევის გადალახვა მოუწევთ. 2. საქართველოში, ბოლო ათწლეულის მანძილზე, პირველად მოსახლეობის ბუნებრივი მატების უარყოფითი მაჩვენებლის დაფიქსირება, რომელიც გარდა სიკვდილიანობის ზრდისა, ასევე შობადობის შემცირებით არის გამოწვეული, კოვიდ პანდემიის პირველი წლის ეფექტის გამოძახილზე მიუთითებს; ეს უკანასკნელი, ადამიანების იზოლირებასა და მათზე ფსიქოლოგიური გავლენის გაძლიერებას გულისხმობს. მიუხედავად ამისა, 2021 წელს საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობა ნახტომისებურად იზრდება, რაც ქვეყანაში კოვიდ პანდემიის პრევენციული ღონისძიებების ეფექტიანობაზე მიუთითებს, რომელშიც განუსაზღვრელ როლს ადამიანების სწრაფი ადაპტაცია და ეფექტიანი მართვის უნარები თამაშობს. მიუხედავად იმისა, რომ ესტონეთში მოსახლეობის ბუნებრივი მატების უარყოფითი ტენდენცია წინა წლებშიც ფიქსირდებოდა, კოვიდ პანდემიის გავლენა აღნიშნული მაჩვენებლის მნიშვნელოვნად გაზრდის მიმართულებით ცალსახაა. 3. უმუშევრობის დონეზე უარყოფით ზეგავლენას უდაოდ პანდემიური პროცესი ახდენს, მაგრამ თუ გადავხედავთ წინა წლების სტატისტიკას, საქართველოში უმუშევრობის პრობლემა პანდემიამდე პერიოდში, ოფიციალური მონაცემებით, გაცილებით მწვავედ იდგა. იმავეს ვერ ვიტყვით ესტონეთთან მიმართებით, რადგან უმუშევრობის კლებადი ტენდენციის მზარდი მაჩვენებლით ჩანაცვლება, სწორედ პანდემიური პროცესების განვითარების შედეგად ფიქსირდება. 4. კოვიდ პანდემიის ზემოაღნიშნული უარყოფითი გავლენების მიუხედავად, ორივე ქვეყანამ, საპენსიო პაკეტის მოცულობათა მზარდი ტენდენციის შენარჩუნება, სხვადასხვა ფორმით, მაგრამ მაინც მოახერხა.

ლიტერატურა:

1. ყარალაშვილი, შ. (2021). საპენსიო რეფორმა ესტონეთსა და საქართველოში (შედარებითი ანალიზი). თბილისი.
2. ყარალაშვილი, შ., ვეშაპიძე, შ. (2017). ესტონური ეკონომიკური მოდელის შემოღების საფრთხეები საქართველოში. ჟურნალი „ბიზნეს-ინჟინერინგი“, №3. გვ. 30-36. თბილისი.
3. ყარალაშვილი, შ., ვეშაპიძე, შ. (2017). ესტონური მოდელის ცალკეული ასპექტები და საქართველო. ჟურნალი „ახალი ეკონომისტი“, №3. გვ. 12-19. თბილისი.
4. Karalashvili, Sh. (2020). Estonian state officials' Political games in other words what will happen to the reform of mandatory funded pension scheme. Ecoforum Journal, Vol. 9, Issue 2(22). Suceava, Romania.
5. Karalashvili, Sh. (2020). "Shadow Tax" - one of the challenges of mandatory accumulative pension scheme of Georgia. Ecoforum Journal, Vol. 9, Issue 2(22). Suceava, Romania.
6. Karalashvili, Sh., Veshapidze, Sh. (2018). Pension Reform in Georgia. Ecoforum Journal, Vol. 7, Issue 2(15). Suceava, Romania.
7. <https://andmed.stat.ee>
8. <https://www.geostat.ge>
9. <http://ssa.gov.ge>
10. <https://www.euro.who.int/en>

Some Impact Aspects of the Covid-19 Pandemic on Georgia and Estonia

Shota Karalashvili

Doctor of Economics

SUMMARY

Covid-19 pandemic has offered a new agenda to the world; at first glance, successful state systems have contributed to the detection of those weak points that have not been observed before. The current pandemic has once again confirmed that the noticeable difference between the levels of development of countries is not reflected by similar difference in the effectiveness of dealing with invisible threats. Georgia and Estonia, as part of the great mechanism, are also affected by Pandemic processes in different degrees, which poses many challenges for the countries; One of such challenges is the sphere of Social Security and pension provision system. However, the problem of population aging is characterized by relevance in the two countries.

Keywords: *pandemic, natural increase, unemployment, pensions.*